

Напрям 2. Політичні трансформації в Україні в контексті глобальних проблем

Жеребятнікова І.В.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри філософії і політології

Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця

м. Харків, Україна

СПЕЦИФІКА ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ В УМОВАХ ТЕХНОЛОГІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Сучасний період розвитку українського соціуму характеризується радикальними змінами соціально-економічної, політичної й духовної систем, що демонтують усталені структури та установи. За своєю сутністю ці процеси є глибоко конфліктними, значно посилюючими соціальну напруженість та внутрішні протиріччя. Як свідчить історичний досвід, у період докорінних змін суспільних систем загострення соціальних конфліктів є об'єктивною реальністю. Але дуже часто конфлікти набувають небезпечного розмаху, виходять з-під контролю як державних, так і громадських організацій; з'являється реальна загроза національній безпеці країни і суспільство опиняється на межі катастрофи. До того ж у процесі політичних переламів виявляються й специфічні внутрішні протиріччя, що додатково впливають на розвиток усіх та перебіг значної частини політичних процесів.

Виходячи з цього, особливого значення сьогодні набуває завдання нарощування теоретичного та практичного потенціалу дослідження проблеми конфлікту у всіх її основних аспектах – пізнання сутності та причин, розробка шляхів і засобів їх запобігання, регулювання і вирішення тощо. Українське суспільство потребує нагальних засобів, які б запобігали надмірному загостренню суперечностей та гарантували б надійний та ефективний контроль за регулюванням конфліктних ситуацій.

У науковій літературі є різноманітні точки зору щодо визначення поняття «політичний конфлікт». У найзагальнішому вигляді політичний конфлікт тлумачиться як зіткнення, протиборство різних соціально-політичних сил,

суб'єктів політики в їхньому прагненні реалізувати свої інтереси й цілі, пов'язані насамперед з боротьбою за здобуття влади, її перерозподіл, зміну свого політичного статусу, а також з політичними перспективами розвитку суспільства [1, с. 515].

Поняття політичного конфлікту визначає боротьбу за вплив у системі політичних відносин, за доступ до прийняття загальнозначущих рішень, за монополію своїх інтересів і визнання їх суспільно необхідними, тобто за все те, що становить зміст влади і політичного панування. Найістотнішою відмінністю політичного конфлікту є те, що діючі суб'єкти цього конфлікту (особи, групи, еліти, держави) протистоять чи протидіють один одному з головного, базового, приводу – влади, її поділу чи володіння нею. Виходячи з цього, політичний конфлікт є одним із різновидів соціального конфлікту, специфіка якого зумовлюється особливостями розвитку політичної дійсності.

Як вид політичних відносин і форма політичного процесу політичний конфлікт відрізняється від інших тим, що він представляє собою взаємодію між суб'єктами, пов'язану з існуванням, виявленням, артикуляцією (висловленням) і реалізацією спільних інтересів, у першу чергу – великих соціальних груп. Державна влада – знаряддя захисту та здійснення цих інтересів. Тому володіння нею, устрій державних та інших політичних інститутів, політичний статус суспільних груп та індивідів, що складають її, цінності і символи влади, її ресурси (матеріальні й людські) є об'єктом і предметом політичного конфлікту. Звідси випливає трактування політичного конфлікту не тільки як інституціалізованого, практично-політичного протиборства, але як і теоретичного та символічного (культурного) зіткнення в соціальному просторі за можливість впливати на його модифікації і трансформації [2, с. 17].

Слід відмітити, що значна кількість конфліктів у різних сферах життя певною мірою мають прикмети політичного конфлікту. Це не випадково, адже усі конфлікти, які спостерігаються у політиці, відбивають суперечливі інтереси та потреби, об'єктивно представлені у суспільстві. З цієї точки зору політика відіграє щодо суспільства репрезентативну роль і має інструментальний

характер. Вона стає одночасно місцем і способом вирішення суспільних конфліктів. Скажімо, якщо певні сегменти суспільства мають взаємовиключні інтереси, які не можуть бути врегульовані між ними самими, то це протистояння переноситься на політичний рівень, бо в політиці у загальному вигляді відображені інтереси та цінності всієї соціальної системи, суспільства, основних груп населення. Політичний конфлікт взаємозв'язаний з економічними і соціальними явищами, бо політична боротьба завжди відображає стан соціально-економічних суперечностей. Будь-який соціальний конфлікт, набуваючи значних масштабів, об'єктивно стає соціально-політичним, тобто зачіпає діяльність владних інститутів [3, с. 85].

Політичний конфлікт може виконувати як негативні, так і позитивні функції. Одна з його негативних функцій полягає в тому, що він у процесі свого розгортання і загострення боротьби за владу спроможний різко послабити політичну систему, в якій зіткнулися між собою конкуруючі політичні сили, тобто може відбутися дестабілізація становища, основними ознаками якої є масові політичні страйки і політичні конфлікти. Позитивна функція виявляється у тому, що визрілий у надрах політичної системи конфлікт сигналізує суспільству, владним структурам про суперечності і конфліктну розбіжність позицій певних індивідів та їх груп, стимулює дії щодо подолання розбіжностей. Найбільш важливою конструктивною функцією політичного конфлікту є його здатність каталізувати назрілі соціально-політичні зміни, а також те, що він є механізмом усунення диспропорцій, що виникли, створює нові альтернативи для розвитку, нові комбінації елементів і структур суспільства [2, с. 19].

Сприяючи вирішенню політичних конфліктів, влада доводить свою ефективність і суспільну доцільність. Власне, сама політика починається там, де на основі розходження інтересів виникають конфлікти, які вона повинна вирішувати. Не викликає сумнівів, що конфлікт, спочатку вмонтований в соціальні процеси, і є способом існування будь-якого суспільства. Виходячи з цього, ми розглядаємо політичний конфлікт як фактор суспільної динаміки і активного самовизначення політичних суб'єктів.

Політичні інтереси є базою для цілеспрямованої діяльності людей, формування їхніх громадянських поглядів, суспільних настроїв, ідеологічних позицій. Саме поняттям «інтерес» можна в узагальненому вигляді висловити всю різноманітність потреб, цілей, цінностей і позицій протиборчих сторін в політичному конфлікті. Іншого такого узагальнюючого поняття в політиці (та й у суспільному житті) не існує, і саме поняття «політика» визначається через поняття «інтерес». Політичні інтереси об'єднують людей, що мають спільні цінності, потреби, погляди, цілі, і роз'єднують тих, хто має несумісні інтереси.

Зміст політичного життя держави та суспільства складає особливу форму реалізації політичних інтересів (класів, соціальних груп, партій, національної та регіональної спільноти). Політичне життя суспільства виявляється у владних стосунках, спрямованих на захист, закріплення та розвиток досягнутих завоювань, створення передумов для поліпшення становища певних політичних сил, досягнення балансу між ними [2, с. 20].

Кожен конфлікт по своєму унікальний, неповторний за причинами виникнення, формами взаємодії, завершення та наслідками. Політичною практикою вироблені шляхи стабілізації системи, які сприяють запобіганню внутрішньополітичним конфліктам: соціальне маневрування, політичне маневрування (декларація цілей, які відповідають інтересам переважної більшості населення країни; зміна політичного лідера), політичне маніпулювання (цілеспрямований вплив на громадську думку переважно через канали масових комунікацій), інтеграція контреліти, послаблення «системної опозиції», силовий тиск тощо.

Слід відмітити, що існуючі сьогодні моделі, способи і методи впливу на конфліктні ситуації мають досить чітко виражені національні та державні особливості. Вважається, що державні відзнаки в технологіях врегулювання сучасних конфліктів пов'язані з типом політичної системи держави, залученого в конфлікт, яка диктує певну тактику політичного реагування на конфліктну ситуацію. Національні відмінності пов'язані, в першу чергу, з заснованому на менталітеті політичним світоглядом націй і етнічних груп, що складають

населення країни, з прийнятими і вкоріненими в рамках етнічних груп правилами соціально-політичної поведінки, з національними соціально-культурними традиціями врегулювання конфліктів, закріпленими в глибинних психологічних архетипах, з історичним досвідом взаємодії (в т.ч. – конфліктного) з іншими етнічними спільнотами [3, с. 90].

Розв'язання сучасних конфліктів не може відбуватися автоматично, вони не регулюються самостійно, необхідним є активне втручання соціально-політичних акторів не лише з боку суспільства, ціннісно-нормативної його основи, але й з боку держави та владних інститутів. Технології регуляції сучасних конфліктів повинні базуватися на пошуку консенсусу, виходити із необхідності і навіть нагальної потреби досягнення між конфліктуючими сторонами угоди в межах правового поля, у відповідності із діючими культурними установками і ритуалами. Ця технологія не може бути розроблена і впроваджена без стабільного правового фундаменту. При цьому закони повинні бути легітимними, відображати інтереси усіх членів суспільства. Отже, все більш важливою постає оптимізація дії механізмів щодо запобігання, пом'якшення та нейтралізації негативних наслідків конфліктів в інтересах суспільства в цілому чи окремих його суб'єктів, а також застосування теоретичних та прикладних знань для направлення конфліктного процесу у правове русло.

Література:

1. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенко. – 2-е вид. – К.: Генеза, 2004. – 735 с.
2. Кочубей Л. О. Політичні конфлікти в сучасній Україні: технології запобігання та специфіка перебігу / Л. О. Кочубей // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – К., 2008. – Вип.41 (підсерія «Курасівські читання»). – С.16-25.
3. Білецька Ю. Механізми регулювання соціально-політичних конфліктів в умовах трансформації українського суспільства / Ю. Білецька // Збірник наукових праць «Політологічні студії». – 2010. – Вип.1. – С.83-91.